

Michał Komarnicki

Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń

m_komar@doktorant.umk.pl; ORCID: 0000-0002-0380-0009

Witold Reiss – pierwszy dziekan Wydziału Prawno-Ekonomicznego UMK w Toruniu – w świetle akt archiwalnych i przekazów rodzinnych

<http://dx.doi.org/10.12775/SIT.2018.007>

W tym roku Wydział Prawa i Administracji, a wcześniej Wydział Prawno-Ekonomiczny Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, obchodzi swoje 70-lecie. Przez dekady kształcił rzesze młodych prawników, którzy kreowali prawniczą rzeczywistość i wywarli wielki wpływ na kształtowanie polskiej myśli prawniczej.

Wydział Prawno-Ekonomiczny Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu powstał z potrzeby utworzenia ośrodka akademickiego kształcącego przyszłych prawników na Kujawach i Pomorzu. Był następstwem tragicznych i wyniszczających działań III Rzeszy i Rosji Radzieckiej w okupowanej Polsce. Jak wskazał bowiem JM Rektor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, prof. Ludwik Kolankowski, w liście z 16 października 1945 r. adresowanym do „Obywatela Ministra Oświaty” w Warszawie: „Następstwa blisko sześćdziesięcioletniej wojny spowodowały konieczność nadrobienia zmarnowanego czasu nauki przez naszą młodzież. Młodzież nasza systematycznie niszczonej przez okupanta, wywożona na ciężkie roboty do Niemiec oraz więziona w obozach koncentracyjnych, w przewa-

żającej ilości nie mogła kontynuować swych studiów”¹. Środowisko akademicko-studenckie, wyjątkowo dotknięte działaniami władz okupacyjnych poprzez jego celową eksterminację, musiało zostać w powojennej Polsce odbudowane. Zadanie to nie było łatwe – jest realizacja wiązała się z pokonaniem przeszkód natury formalnej, organizacyjnej i prawnej.

Heroiczne zadanie stworzenia od podstaw liczącego się w kraju i na świecie ośrodka nauki prawa w Toruniu zostało powierzone sprawnemu organizatorowi – magistrowi Witoldowi Reissowi. Celem niniejszego artykułu jest przybliżenie jego sylwetki szerszemu gronu odbiorców.

1. Początek Wydziału Prawno-Ekonomicznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu

W odpowiedzi na apel Rektora Minister Oświaty 27 października 1945 r. wydał krótką notę, w której napisał: „Zlecam Obywatelowi Rektorowi zorganizowanie Wydziału Prawno-Społecznego przy Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu”². Formalnie jednak Wydział Prawno-Społeczny (lub Prawno-Ekonomiczny, takiej bowiem nazwy winniśmy używać)³ nie mógł rozpocząć swojej działalności. Treść powyższej noty nie mogła zostać uznana za wiążącą, ponieważ nie została opublikowana w Dzienniku Urzędowym. W związku z tym prof. Kolankowski 9 listopada 1945 r. zwrócił się do Ministra o „łaskawe ogłoszenie tego zarządzenia w Dzienniku Urzędo-

¹ Archiwum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (dalej: AUMK), Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego z lat 1945–1953, *List Rektora Uniwersytetu Mikołaja Kopernika prof. Ludwika Kolankowskiego z dnia 16 października 1945 r.*, t. nr PE-140, k. 1.

² AUMK, Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego z lat 1945–1953, *Zlecenie Ministra Oświaty Nr.IV-3498/45 N z dnia 27 października 1945 r.*, t. nr PE-140, k. 8.

³ Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Oświaty dnia 5 listopada 1945 r. na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika został utworzony Wydział Prawno-Ekonomiczny. Nazwa „Wydział Prawno-Społeczny” miała charakter umowny do czasu wydania rozporządzenia w tym zakresie.

wym”⁴. Efektem działań władz, a w szczególności prof. Kolankowskiego, było wydanie 5 listopada 1945 r. przez ministra oświaty Czesława Wycecha na podstawie art. 3 ust. 2 dekretu z dnia 24 sierpnia 1945 r. o utworzeniu Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, rozporządzenia Nr.-IV-3475/45N/ w sprawie utworzenia Wydziału Prawno-Ekonomicznego na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu⁵.

Zadanie utworzenia Wydziału i jego organizacji, jeszcze na długo przed wydaniem przez Ministra Oświaty rozporządzenia, powołującego Wydział Prawno-Ekonomiczny do życia, rektor powierzył Witoldowi Reissowi⁶, który 2 października 1945 r.⁷ objął funkcję pełniącego obowiązki dziekana Wydziału Prawno-Ekonomicznego oraz stanowisko zastępcy profesora w Katedrze Nauki Administracji i Prawa Administracyjnego.

Uniwersytet i Wydział od samego początku borykały się z wieloma problemami natury formalnej i prawnej oraz organizacyjnej. Pierwszy problem, z jakim musiał zmierzyć się nowo utworzony Wydział, był natury formalno-prawnej. Pomimo wejścia w życie

⁴ „W związku ze zleconym mi zarządzeniem Ob. Ministra z dnia 27 X 1945 r. nr IV-3498/45 N zorganizowaniem Wydziału Prawno-Społecznego przy UMK w Toruniu proszę o łaskawe ogłoszenie tego zarządzenia w Dzienniku Urzędowym.”, AUMK, sygn. R-44, k. 31, w: *Powstanie i pierwsze dziesięć lat UMK 1945–1956, Wybór źródeł*, pod red. A. Tomczak, Wyd. UMK w Toruniu, Toruń 1995, s. 82.

⁵ AUMK, Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego z lat 1945–1953, *Rozporządzenie Ministra Oświaty z dnia 5 listopada 1945 r. Nr.-IV-3475/45N/*, t. nr PE-140, k. 6.

⁶ W. Namysłowski, *Wydział Prawa*, w: *Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu 1945–1955*, red. R. Galon, W. Hejnosz, S. Jaśkowski, B. Nadolski, S. Narębski, J. Pruffer, H. Szarski, L. Żytkowicz, Warszawa 1957, s. 248.

⁷ AUMK, Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego z lat 1945–1953, *Sprawozdanie Dziekana Wydziału Prawno-Ekonomicznego z działalności Wydziału za okres czasu od chwili powstania Wydziału do dnia 04 stycznia 1946 r. na posiedzeniu Rady Wydziałowej w dniu 04 stycznia 1946 r.*, t. nr PE-141, k. 3. Potwierdza to również M. Wroński, *Historia pewnej plagiatowej „transplantacji”*, w: *Wolność, herbata i książki. Książka jubileuszowa w 70 rocznicę urodzin prof. Piotra Hübnera*, pod red. Włodzimierza Winclawskiego i Dominika Antonowicza, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2015, s. 164–165. Autor dziękuje prof. M. Wrońskiemu za przesłanie skanu rozdziału.

rozporządzenia tworzącego Wydział Prawno-Ekonomiczny z dniem ogłoszenia, z mocą obowiązującą od 1 października 1945 r., działalność Wydziału i pierwsze kompletne zajęcia, tj. wykłady i ćwiczenia w ramach poszczególnych przedmiotów, mogły rozpocząć się dopiero za kilka miesięcy, od momentu jego ukonstytuowania przez Ministra Oświaty. Jak wskazywał Reiss w korespondencji datowanej na 6 listopada 1945 r., adresowanej do Zarządu Miejskiego m.st. Warszawy, Wydziału Kadr Pracowniczych, wydział „został powołany do życia dopiero rozporządzeniem Ministra Oświaty z dnia 27 października 1945 Nr. IV.-3948/45, znajduje się więc on dopiero w stadium organizacji”⁸.

Kolejną trudnością było obsadzenie katedr wydziału. Było to spowodowane zaangażowaniem kadry akademickiej w organizację innych wydziałów prawa, utworzonych na krajowych uniwersytetach. Na Wydziale Prawno-Ekonomicznym wystąpiły bowiem duże trudności z obsadą profesorską 17 katedr. Początkowo do stycznia 1946 r. udało się obsadzić 13 z nich. Pierwsze niekompletne wykłady i ćwiczenia na Wydziale rozpoczęły się 24 listopada 1945 r.⁹

⁸ Nota lub zlecenie Ministra Oświaty Nr IV-3498/45N z dnia 27 października 1945 r., które zostało osobiście przywiezione przez rektora prof. Ludwika Kolankowskiego do Torunia z Ministerstwa Oświaty, zlecało zorganizowanie na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu Wydziału Prawno-Społecznego. Niemniej dopiero rozporządzenie Ministra Oświaty Nr. IV-3475/45/N z dnia 5 listopada 1945 r. powołało do życia Wydział Prawno-Ekonomiczny Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Por. AUMK, Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego z lat 1945–1953, *pismo Witolda Reissa z dnia 6 listopada 1945 r. adresowane do Zarządu Miejskiego m.st. Warszawy Wydziału Kadr Pracowniczych w Warszawie*, t. nr PE-140, k. 7.

⁹ Przy znacznym wysiłku udało się Magnificencji Rektorowi pozyskać na katedry następujących znakomitych profesorów i znawców danej dziedziny nauki: 1) katedra prawa i procesu i 2) procesu karnego: Prof. zwyczajny Witold Świda, 2) katedra prawa kościelnego: Prof. zwyczajny dr Michał Wyszyński, 4) katedra historii ustroju Polski: Prof. dr Wojciech Hejnosz, 5) historii ustroju państwa zachodnio-europejskich: Prof. Nadzw. Dr Karol Koranyi, 6) katedra skarbowości i prawa skarbowego: Prof. Nadzw. Dr Leon Kurowski, Podsekr. Stanu w Min. Skarbu, 7) katedra prawa narodów: Prof. Nadzw. Dr Władysław Namysłowski, 8) katedra socjologii: Prof. Nadzw. Dr Tadeusz Szczurkiewicz, 9) katedra teorii i historii filozofii prawa: Zast. Prof. Dr Eugeniusz Bautro, 10) katedra administracji i prawa administracyjnego: Zast. Prof. Witold Reiss, 11) katedra

W blisko połowie katedr wystąpił problem z niedoborem kadry profesorskiej, a obowiązki zwykle powierzane profesorom tytularnym zostały przyznane doktorom oraz magistróm zatrudnianym na stanowiskach zastępców profesorów¹⁰.

Nadmienić należy, że pojawiły się także problemy lokalowe. Wydział nie posiadał biblioteki ani wyposażenia sal wykładowych¹¹. Zgodnie z relacją Reissa, który zajmował się organizacją niezbędnych do rozpoczęcia wykładów przedmiotów, Wydział „trzeba było tworzyć i organizować dosłownie bez niczego, ani stołka, ławki, ani maszyny do pisania”¹².

Na marginesie należy wskazać, iż wspomniana organizacja Wydziału Prawno-Ekonomicznego była rzeczą niezmiernie trudną i pracochłonną, z uwagi na ogromne zainteresowanie studentów. Zgodnie z wskazywanymi przez p.o. dziekana Reissa danymi do stycznia 1946 r. przyjęto 789 studentek i studentów¹³.

statystyki: Zast. Prof. dr Stefan Prószyński, 12) katedra ekonomii politycznej wraz z historią doktryn: Zast. Prof. Adolf Tokarski, 13) katedra prawa rzymskiego Z. P. Dr Witold Lis Olszewski. Por. AUMK, Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego z lat 1945–1953, Sprawozdanie Dziekana Wydziału Prawno-Ekonomicznego, t. nr PE-141, k 3. Potwierdza to również: M. Wroński, op.cit., s. 165.

¹⁰ AUMK, Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego z lat 1945–1953, *Sprawozdanie Dziekana Wydziału Prawno-Ekonomicznego*, t. nr PE-141, k 3.

¹¹ Problemy lokalowe Wydziału Prawno-Ekonomicznego wracały cyklicznie. Zgodnie ze sprawozdaniem Dziekana Wydziału Prawno-Ekonomicznego za październik 1947 r. na Wydziale studiowało 1026 studentów. W punkcie III sprawozdania z działalności Wydziału, Dziekan Władysław Namysłowski wskazał, iż „po inauguracji odbytej dnia 11 października b.r. rozpoczęli wszyscy profesorowie i wykładowcy wykłady. Trudności pomieszczeniowe w związku z rok rocznie (sic!) wzrastającą liczbą studentów uczęszczających na wykłady zostały na razie pokonane, tak, że z wyjątkiem IV roku, który ma małą salę, mniej więcej wszyscy słuchacze zmieszczą się w przydzielonych salach. Trudności jednak pozostają nadal, gdy chodzi o prowadzenie ćwiczeń, dla których już trudno znaleźć miejsce w salach zajętych na wykłady”. W sprawozdaniu dziekana Namysłowski wskazuje, iż pożądanym byłoby oddanie Wydziałowi sal udostępnionych zakładom Wydziału Humanistycznego. Por. AUMK, Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego z lat 1945–1953, *Sprawozdanie Dziekana Wydziału Prawno-Ekonomicznego za październik 1947 r.*, t. nr PE-148, k. 9.

¹² AUMK, Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego z lat 1945–1953, *Sprawozdanie Dziekana Wydziału Prawno-Ekonomicznego*, t. nr PE-141, k 3.

¹³ Ibidem.

2. Sylwetka magistra Witolda Reissa

Reiss jest postacią trudną w ocenie. Z jednej strony to wybitny organizator, bez którego powstanie Wydziału Prawno-Ekonomicznego byłoby utrudnione, z drugiej zaś – napiętnowany przez środowisko naukowe pracownik akademicki.

Witold Reiss urodził się 3 grudnia 1892 r. w Stryju¹⁴ jako syn lekarza żydowskiego pochodzenia¹⁵ Hermana Reissa i Polki¹⁶ Róży Reiss z Darskich¹⁷. Jego ojciec – Herman, według przekazów rodzinnych miał usposobienie wojskowe, które pozostało mu ze służby w Armii Cesarstwa Austro-Węgierskiego¹⁸. W źródłach Herman Reiss figuruje jako lekarz w Armii Cesarstwa Austro-Węgierskiego, referent sanitarny Komendy obrony krajowej w Przemyślu, kawaler Orderu Franciszka Józefa oraz złotego Krzyża Zasługi¹⁹. O Róży, matce Witolda, niewiele wiadomo. Źródła mówią na jej temat mało, a przekazy rodzinne są bardzo ubogie.

Wiadomo na pewno, że Witold Reiss ukończył studia prawnicze na uniwersytetach w Krakowie i Wiedniu²⁰. Wydaje się, że mógł uzyskać absolutorium i zdać wszelkie egzaminy przewidziane trybem studiów, jednak do obrony tytułu nie doszło. Można domniemywać,

¹⁴ Archiwum Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu (dalej: AUAM), Witold Reiss, Akta habilitacyjne, *Curriculum Vitae Witolda Reissa*, t. 208/46, k. 4. Rok urodzenia bez wskazania daty dziennej oraz miesiąca potwierdza również M. Wroński, op.cit., s. 163.

¹⁵ Celina Reiss-Litke, wywiad przeprowadzono w dniu 30 kwietnia 2016 r. w Płocku, nagranie własne [nośnik danych: SmartVoice Recoder].

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ AUMK, Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego z lat 1945–1953, *Metryka chrztu Witolda Reissa*, t. nr PE-27, k. 4.

¹⁸ Celina Reiss-Litke, wywiad przeprowadzono w dniu 30 kwietnia 2016 r. w Płocku.

¹⁹ Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1910, Nakładem Prezydium C.K. Namiestnictwa, Lwów 1910, s. 334 [źródło: Biblioteka Cyfrowa KUL].

²⁰ Sformułowanie W. Reissa zaczerpnięte zostało ze znajdującego się w teczce osobowej pracownika nauki, maszynopisu życiorysu. Por.: AUMK, Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego z lat 1945–1953, *Życiorys Witolda Reissa*, t. nr PE-30, k. 4.

że młody Reiss nie zdążył uzyskać tytułu z uwagi na wybuch I wojny światowej, a następnie wojny polsko-bolszewickiej, w których brał czynny udział²¹. Charakter jego uczestnictwa w działaniach frontowych jest mało znany. Z pewnością w czasie wojny polsko-bolszewickiej nabrał niechęci do bolszewików, których darzył nienawiścią do końca życia²².

Fot. 1. Witold Reiss z ojcem Hermanem

Fot. 2. Witold Reiss w mundurze, 1920 r.

Podczas I wojny światowej poznał swoją przyszłą małżonkę²³, wybitną śpiewaczkę operową Jadwigę Krug²⁴, córkę Edwarda Kruga

²¹ Celina Reiss-Litke, wywiad przeprowadzono w dniu 30 kwietnia 2016 r. w Płocku.

²² Ibidem.

²³ Ibidem.

²⁴ „Debiutowała na scenie Teatru Wielkiego w roku 1917, jako uczennica Wacława Brzezińskiego w Cyganerii Pucciniego, obok takich sław operowych jak Adam Dobosz (Rudolf), Wacław Brzeziński (Marceli), oraz J. Tarcewska

i Amelii z Nelsonów²⁵. W 1918 r. Witold wstąpił do służby sędziowskiej w Nowym Sączu²⁶, skąd w 1919 r. został powołany do centrali Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, gdzie pełnił funkcję referenta legislacyjnego²⁷. 23 kwietnia 1921 r. w Wilnie wziął ślub

w roli Musetty. O tym pierwszym sukcesie Jadwigi Krużanki tak pisał »Kurier Warszawski«: »... Debiut wczorajszy był niezwykłym pod względem artystycznym... wyglądał raczej na gościnny występ jakiejś renomowanej śpiewaczki« (20.VI.1917). Po tym przyszły następujące role: w *Balu maskowym* Verdiego (Oskar), *Eugeniuszu Onieginie* Czajkowskiego (Tatiana), *Carmen* Bizeta (Micaela) i inne. W roku 1923, kiedy jej mąż został profesorem na Uniwersytecie Wileńskim, wyjechała z Warszawy. W Wilnie zadebiutowała w *Halce* Moniuszki jako odtwórczyni głównej roli, a wkrótce po tym została pierwszą solistką. Jako primadonna Opery Wileńskiej śpiewała prawie wszystkie czołowe partie; była niezrównaną partnerką Ignacego Dygasa w *Żydówce* Halevy'ego, występowała ze Stanisławem Gruszczyńskim w *Halce*, w *Aidzie* z Piotrem Cortillim w *Tosce*, z Adamem Ludwigiem, Ignacym Mannem i in. W Wilnie stworzyła wiele wspaniałych kreacji: jako Santuzza w *Rycerskości wieśniaczej* Mascagniego, Nedda w *Pajacach* Leoncavalla, Tamara w *Demonie* Rubinsteina, Carmen w Operze Bizetta, niezapomniana Małgorzata w *Fauście* Gounoda i wiele innych. W tych latach Jadwiga Krużanka była najbardziej popularną postacią w Wilnie, przyjmowano w najznakomitszych rodach miejscowej arystokracji, przewodniczyła w licznych stowarzyszeniach, klubach towarzyskich i... kołach sportowych. Zdobywała pierwsze nagrody w wyścigach konnych jako amazonka, zwyciężała na kortach tenisowych, a kiedy wybuchła wojna – jako ochotniczka oddziału sanitariuszek opatrywała rannych żołnierzy na froncie. Dziś już mało pamięta o tym, że kiedy w 1923 r. na scenie opery w Wilnie, podczas spektaklu wybuchł pożar – Jadwiga Krużanka dzięki swojej odwadze i przytomności umysłu zapobiegła wypadkowi. Po rozwiązaniu opery poświęciła się pracy pedagogicznej, organizowała koncerty, śpiewała gościnnie w Poznaniu, Lwowie. Po wojnie powraca do Warszawy, zostaje profesorem PSSM im. Chopina, gdzie przez wiele lat pełni obowiązki kierownika sekcji wokalne. [...] Za swoje wybitne osiągnięcia artystyczne i pedagogiczne, Jadwiga Krużanka-Reissowa odznaczona została w roku 1960 Orderem Polonia Restituta.” Por.: S. Sypek, *Jadwiga Krużanka-Reissowa*, „Ruch Muzyczny” 1966, nr 18, s. 17 [artykuł w zbiorach prywatnych Celiny Reiss-Litke].

²⁵ <http://www.encyklopediateatru.pl/osoby/19352/jadwiga-kruzanka-reiss> [dostęp: 6 maja 2016]

²⁶ AUMK, Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego z lat 1945–1953, *Życiorys Witolda Reissa*, t. nr PE-27, k. 5.

²⁷ AUMK, Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego z lat 1945–1953, *Życiorys Witolda Reissa*, t. nr PE-30, k. 4.

z Jadwigą Krug²⁸, a w 1923 r. otrzymał zatrudnienie w charakterze wykładowcy wykładów zleconych na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie²⁹ oraz radcy prawnego w Wileńskim Urzędzie Wojewódzkim³⁰.

Fot. 3. Jadwiga Krużanka-Reiss

W Wileńskim Urzędzie Wojewódzkim pracował do 17 września 1939 r.³¹ Dyplom magistra praw uzyskał na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie 12 stycznia 1926 r.³² Po ukończeniu studiów przez szereg lat wykładał prawo administracyjne na Uniwersytecie Stefana

²⁸ <http://www.encyklopediateatru.pl/osoby/19352/jadwiga-kruzanka-reiss> (dostęp: 6.05.2016).

²⁹ S. Sypek, *Jadwiga Krużanka-Reissowa*, „Dwutygodnik Ruch Muzyczny” 1966, nr 18, s. 17 [w zbiorach własnych Celiny Reiss-Litke].

³⁰ AUMK, Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego z lat 1945–1953, *Życiorys Witolda Reissa*, t. nr PE-30, k. 4.

³¹ *Ibidem*.

³² AUMK, Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego, *Dyplom ukończenia studiów prawniczych na USB w Wilnie*, t. PE-27, k. 6.

Batorego i w Instytucie Nauk Handlowo-Gospodarczych w Wilnie, wydał także książkę naukową pt. *Zarys prawa administracyjnego*³³, zawierającą zasady teorii administracji³⁴.

Za czasów okupacji niemieckiej w Wilnie Witold Reiss był trzykrotnie aresztowany przez Gestapo³⁵ (wspólnie z synem Adamem³⁶), które przetrzymywało go pięć miesięcy w ciężkim więzieniu na Łukiszkach w Wilnie. W czerwcu 1945 r. został ewakuowany z Wilna i Eszelonemem 33 przewieziony do Torunia³⁷, dokąd przyjechał wspólnie z małżonką.

W Toruniu rozpoczął pracę akademicką pomimo braku wybitnych osiągnięć naukowych. Zgodnie z aktami osobowymi pracowników naukowych Wydziału Prawno-Ekonomicznego wydał trzy publikacje³⁸:

- *Zarys prawa administracyjnego*, T. I. str. 357, zawierający zbiór zasad teorii administracji (nauka administracji) w części pierwsze, oraz prawo administracyjne: ustrój i zakres działania władz naczelných, władz państwowych I i II instancji, Policji, samorządu terytorialnego, procedurę administracyjną (postępowanie administracyjne, egzekucyjne i karno-administracyjne), przepisy o państwowej służbie cywilnej, przepisy o organizacji władz dyscyplinarnych i o postępowaniu administracyjnym z komentarzami w części drugiej³⁹;

³³ W. Reiss, *Zarys prawa administracyjnego*, nakł. i drukiem Józefa Zawadzkiego, Wilno 1930.

³⁴ Zgodnie z maszynopisem sygnowanym podpisem Witolda Reissa. Por.: AUMK, Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego z lat 1945–1953, *Życiorys Witolda Reissa*, t. nr PE-30, k. 3.

³⁵ Nie sposób ustalić, w jaki sposób Adamowi i Witoldowi udało się przeżyć uwięzienie pomimo żydowskiego pochodzenia. Według relacji wnuczki Witolda a córki Adama, Celiny Reiss-Litke, zawdzięczali swoje życie Jadwidze Krużance, która przekupiła władze więzienia złotem. Tej wersji, z uwagi na brak źródeł, nie sposób potwierdzić. Por.: Celina Reiss-Litke, wywiad przeprowadzono w dniu 30 kwietnia 2016 r. w Płocku.

³⁶ Ibidem.

³⁷ Zgodnie z maszynopisem sygnowanym podpisem Witolda Reissa. Por.: AUMK, Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego z lat 1945–1953, *Życiorys Witolda Reissa*, t. nr PE-30, k. 3.

³⁸ Ibidem, k. 4. Por. również: AUAM, *Wykaz prac Witolda Reissa*, Witold Reiss, Akta habilitacyjne, t. nr 208/46, k. 3.

³⁹ W. Reiss, op.cit.

- *Podręcznik urzędnika państwowego*, działy: Konstytucja RP z 1921 r., organizacja władz naczelnych, II i I Instancji⁴⁰;
- *Zasada dekoncentracji i decentralizacji w administracji* (rozprawa naukowa, s. 50)⁴¹.

Kariera akademicka Witolda Reissa w początkowym okresie jego obecności na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu wyglądała obiecująco. Z akt Wydziału Prawno-Ekonomicznego można wnioskować, że cieszył się dużym zaufaniem prof. Ludwika Kolankowskiego, ówczesnego rektora Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, oraz szacunkiem wśród wykładowców Wydziału Prawno-Ekonomicznego. Świadczyć o tym mogą wydarzenia, w które obfitowało życie akademickie Reissa. Na przykład, kiedy na pierwszym posiedzeniu Rady Wydziału 4 stycznia 1946 r. prof. Michał Wyszyński został powołany do pełnienia funkcji dziekana Wydziału Prawa i Administracji, Reiss otrzymał stanowisko prodziekana⁴², którą to funkcję sprawował do końca roku akademickiego 1945/1946⁴³.

16 listopada 1945 r. Witold zwrócił się do dziekana Wydziału Prawno-Ekonomicznego Uniwersytetu Poznańskiego z prośbą „o przeprowadzenie habilitacji w zakresie nauki administracji i prawa administracyjnego”⁴⁴, na co kilka dni później uzyskał zgodę rektora prof. Ludwika Kolankowskiego, który zwrócił się do dziekana wspomnianego wydziału o przeprowadzenie habilitacji

⁴⁰ Podczas prowadzenia badań nie dotarłem do tekstu tejże książki.

⁴¹ Ibidem.

⁴² AUMK, Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego z lat 1945–1953, *Pismo Dziekana Wydziału Prawno-Ekonomicznego, prof. Michała Wyszyńskiego z dnia 8 stycznia 1946 r. do Kwestury, informujące o wyasygnowanie dla Witolda Reissa dodatku prodziekańskiego*, t. nr 30, k. 16, również: *Protokół nr 1 posiedzenia Rady Wydziału Prawno-Ekonomicznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu z dnia 4 stycznia 1946 r.*, t. nr PE-141, k. 2. Potwierdza to również M. Wroński, op.cit., s. 165.

⁴³ AUMK, Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego z lat 1945–1953, *Protokół Nr. VIII posiedzenia Rady Wydziału Prawno-Ekonomicznego Uniwersytetu M.K. w Toruniu, odbytego w Sali Dziekanatu w dniu 6 lipca 1946 r.*, t. nr PE-141, k. 25. Potwierdza to również M. Wroński, op.cit., s. 165.

⁴⁴ AUAM, Witold Reiss, Akta habilitacyjne, *Prośba Witolda Reissa, zam. w Toruniu, ul. Matejki 10–4., o dopuszczenie do habilitacji z dnia 16 listopada 1945 r.*, t. nr 208/46, k. 1.

magistra Reissa. Jako podstawę prawną rozpoczęcia procedury habilitacyjnej toruński rektor wskazał okólnik Ministra Oświaty z dnia 22 maja 1945 r. nr 24 IV-6460/45, w którym Ministerstwo zalecało ułatwienia przy procedurach habilitacyjnych⁴⁵. Sprawa nie zakończyła się jednak pomyślnie dla Reissa, ponieważ procedura habilitacyjna nie została nawet rozpoczęta⁴⁶. Na XII posiedzeniu Rady Wydziału Prawno-Ekonomicznego Uniwersytetu Poznańskiego, zorganizowanym w dniach 3 i 11 grudnia 1945 r., „ze względu na brak warunków /art. 30 ustęp 1 zdanie 2/ ustawy o szkołach akademickich uchwalono do postępowania habilitacyjnego nie przystępować”⁴⁷. O powyższym Witold Reiss został poinformowany listownie przez dziekana Wydziału Prawno-Ekonomicznego Uniwersytetu Poznańskiego prof. dr. Zygmunta Lisowskiego dnia 21 grudnia 1945 r.⁴⁸

Niemniej Reiss nie zrezygnował z dalszej kariery uniwersyteckiej i naukowej. W dalszym ciągu prowadził powierzone mu 12 paździer-

⁴⁵ „Biorąc pod uwagę: okólnik Ministra Oświaty z dnia 22.V.1945 r. Nr.24. IV-6460/45 zalecający obecnie ułatwienia w przy habilitacji, 27-letnią praktykę administracyjno-prawną i naukową p. Reissa jako wykładowcy prawa administracyjnego w Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie i w Instytucie Nauk Gospodarczo-Handlowych, jego prace naukowe, a w szczególności jego książkę p.t. »Zarys prawa administracyjnego«, zawierającą również i zasady teorii administracji, w końcu jego wielkie zasługi i pracę w obecnym trudnym okresie organizacyjnym tutejszego Wydziału Prawa i Nauk Społecznych – mam zaszczyt prosić Pana Kolegę o łaskawe poparcie i przyspieszenie przeprowadzenia habilitacji p. Reissa na Uniwersytecie w Poznaniu”, AUMK, Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego z lat 1945–1953, *Pismo nr L. Dz. 224ex45/46 Rektora Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, prof. L. Kolankowskiego z dnia 21 listopada 1945 r. adresowane do Rektora Uniwersytetu w Poznaniu*, t. nr PE-30, k. 10.

⁴⁶ W aktach Wydziału Prawno-Ekonomicznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu brak jest odpowiedzi Dziekana Wydziału Prawa Uniwersytetu Poznańskiego.

⁴⁷ AUAM, Witold Reiss, Akta habilitacyjne, *Protokół XII Posiedzenia Rady Wydziałowej w dniach 3 i 11 grudnia 1945 r.*, t. nr 208/46.

⁴⁸ AUAM, Witold Reiss, Akta habilitacyjne, *Pismo nr L. 1363/45 Dziekana Wydziału Prawno-Ekonomicznego Uniwersytetu Poznańskiego z dnia 21 grudnia 1945 r.*, t. nr 208/46, k. 5.

nika 1945 r.⁴⁹ przez rektora Kolankowskiego zajęcia⁵⁰ z prawa administracyjnego w charakterze zastępcy profesora w Katedrze Administracji i Prawa Administracyjnego⁵¹ oraz od stycznia 1948 r. z wyznaniowego prawa państwowego⁵².

Bez wątpienia Witold Reiss, oprócz działalności typowo organizacyjnej jako p.o. dziekana Wydziału Prawno-Ekonomicznego, a następnie od 4 stycznia 1946 r. prodziekana tego wydziału, aktywnie uczestniczył w życiu studenckim oraz obracał się w kręgach toruńskich prawników. Koło Studentów Bydgoszczan 1 grudnia 1945 r. skierowało do rektora Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu list informujący utworzeniu koła oraz prośbę o wyznaczenie kuratora koła w osobie dziekana Wydziału Prawno-Ekonomicznego w Toruniu, zastępcy profesora, mgr. Witolda Reissa⁵³.

⁴⁹ Faktyczne powołanie Witolda Reissa na stanowisko zastępcy profesora miało miejsce dopiero w kwietniu 1946 r. Rektor UMK prof. Ludwik Kolankowski 10 stycznia 1946 r. wysłał do Ministerstwa Oświaty prośbę o jak to nazywał, „wyjednanie” dla Witolda Reissa nominacji na zastępcę profesora nauki administracji i prawa administracyjnego na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Por. AUMK, Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego z lat 1945–1953, *Wniosek Rektora Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w sprawie mianowania mgr Witolda Reissa na stanowisko zastępcy profesora z dnia 10 stycznia 1946 r. sygn. Nr 112/46*, t. nr PE-30, k. 2 oraz AUMK, Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego z lat 1945–1953, *Pismo Ministerstwa Oświaty z dnia 15 kwietnia 1946 r. w sprawie nominacji mgr Witolda Reissa na stanowisko zastępcy profesora o sygn. Nr IP-1352/46*, t. nr PE-30, k. 5.

⁵⁰ Reiss prowadził zarówno ćwiczenia, jak i wykłady odbywające się co najmniej 4 razy w tygodniu. Por.: AUMK, Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego z lat 1945–1953, *Zgłoszenie wykładów i ćwiczeń z dnia 22 grudnia 1945 r.*, t. nr PE-30, k. 14 i 15.

⁵¹ AUMK, Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego z lat 1945–1953, *Pismo Rektora Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu z dnia 12 października 1945 r. sygn. L 507 ex 45/46*, t. nr PE-30, k. 1.

⁵² AUMK, Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego z lat 1945–1953, *Powierzenie przez Rektora Witoldowi Reissowi wykładów zleconych z wyznaniowego prawa państwowego od dnia 1 stycznia 1948 r. do dnia 31 sierpnia 1948 r.*, t. nr PE-30, k. 21.

⁵³ AUMK, Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego z lat 1945–1953, *Pismo studenckiego koła naukowego „Koło Studentów Bydgoszczan” adresowane do JM Rektora dnia 1 grudnia 1945 r.*, t. nr PE-30, k. 12.

W aktach Wydziału Prawno-Ekonomicznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu znajduje się list z podziękowaniami wojewody pomorskiego z dnia 26 października 1945 r.⁵⁴ Wojewoda dziękuje toruńskiemu rektorowi „za zezwolenie profesorowi Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Witoldowi Reissowi, wygłoszenia wykładu z dziedziny nauki administracji i prawa administracyjnego, na kursie dla urzędników administracyjnych m. Bydgoszczy w dniu 24 października 1945 r.”⁵⁵.

3. Zmierzch kariery Witolda Reissa i opuszczenie uniwersytetu w Toruniu

Rozwój naukowy oraz życie akademickie Reissa zostało zaburzone pod koniec 1947 r. Miało to związek przystąpieniem toruńskiego badacza do obrony przedłożonej pracy doktorskiej⁵⁶. W grudniu 1947 r. na łamach cenionego w środowisku prawniczo-naukowym czasopisma „Państwo i Prawo” ukazał się artykuł prof. Józefa Litwina pt. *O dobre obyczaje w nauce czyli recenzja z książki Witolda Reissa – postępowanie karno-Administracyjne i dyscyplinarne*⁵⁷. Józef Litwin zarzucił Reissowi nierzetelność naukową i popełnienie plagiatu książki prof. Gustawa Taubenschläga pt. *Polskie prawo karno-administracyjne*. Według Litwina Witold Reiss korzystał z pracy prof. Taubenschläga w następujący sposób⁵⁸:

1. „przez przepisanie komentarza do poszczególnych artykułów w całości, bądź też
2. przez przepisanie go z wyrzuceniem pewnych części (rzadziej zdań), najczęściej ustępu pierwszego”.

⁵⁴ AUMK, Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego z lat 1945–1953, *List Wojewody Pomorskiego z dnia 26 października 1946 r. do Rektora UMK L.Dz. Og.Org.4912/45.*, t. nr PE-30, k. 9.

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ Szerzej na ten temat: M. Wroński, op.cit., s. 166 i nast.

⁵⁷ J. Litwin, *O dobre obyczaje w nauce czyli recenzja z książki Witolda Reissa – postępowanie karno-administracyjne i dyscyplinarne*, „Państwo i Prawo” 1947, z. 12, s. 83–87.

⁵⁸ Ibidem, s. 83. Szerzej na ten temat: M. Wroński, op.cit., s. 158–161.

Zarzuty te odbiły się szerokim echem w toruńskim środowisku naukowym.

Pomimo nadesłanego przez Reissa sprostowania i wyjaśnień o bezpodstawności zarzutu Józefa Litwina Rada Wydziału Prawno-Ekonomicznego podjęła zdecydowane kroki. Na czwartym w dniu 18 stycznia 1948 r. Rada Wydziału, w składzie: dziekan prof. Władysław Namysłowski; prodziekan prof. Michał Wyszyński; prof. Karol Koranyi; prof. Wojciech Hejnosz; prof. Leon Kurowski; dr Stefan Prószyński; dr Witold Olszewski, przy nieobecności zainteresowanego, tj. Witolda Reissa, uchwaliła „prosić Pana Witolda Reissa, aby terminie do dnia 19 lutego 1948 roku zawiadomił Radę, jakie podjął przez siebie kroki w celu udowodnienia bezpodstawności uczynionych mu w powyższej krytyce zarzutów, a następnie w swoim czasie osiągniętych rezultatach podjętych kroków”⁵⁹. W ślad za powyższą uchwałą Rada Wydziału postanowiła udzielić Reissowi urlopu płatnego do dnia 19 lutego 1948 r.⁶⁰ O powyższym fakcie Reiss został poinformowany listownie przez dziekana Wydziału Prawno-Ekonomicznego. Tegoż samego dnia, tj. 18 stycznia 1948 r., dziekan, zgodnie z podjętą uchwałą, zwrócił się do Reissa o wyjaśnienie sprawy i podjęcie kroków, mających uczynić bezpodstawnymi oskarżenia o plagiat, w terminie do dnia 19 lutego 1948 r.⁶¹ Witold Reiss stosowne sprostowanie do dziekana wysłał⁶², niemniej

⁵⁹ AUMK, Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego z lat 1945–1953, *Protokół z IV posiedzenia Rady Wydziału Prawno-Ekonomicznego z dnia 18 stycznia 1948 r.*, t. nr PE-141, k. 62. Potwierdza to również M. Wroński, op.cit., s. 175–176.

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ AUMK, Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego z lat 1945–1953, *Pismo Dziekana Wydziału Prawno-Ekonomicznego do Witolda Reissa z dnia 18 stycznia 1948 r.*, t. nr PE-147, k. 2.

⁶² 10 lutego 1948 r. Reiss skierował do redakcji „Państwa i Prawa” prośbę o opublikowanie jego wyjaśnień. W treści wskazywał na niezasadność oskarżeń J. Litwina. Głównym argumentem Reissa była długoletnia przyjaźń z prof. G. Taubenschlagiem, z którym współpracował w młodości, oraz zgoda spadkobiercy zmarłego profesora, tj. jego brata prof. Rafała Taubenschlaga, na wykorzystanie pracy zmarłego. W sprostowaniu Reissa czytamy: „łącząca mnie jeszcze z ławy gimnazjalnej przyjaźń z autorem powodowała naszą dalszą łączność

dziekan uznał je za niewystarczające i na następnym posiedzeniu Rady Wydziału Prawno-Ekonomicznego postanowił o przedłużeniu Reissowi płatnego urlopu do końca II trymestru 1947/1948 r.⁶³

Witold Reiss nie zgodził się z uchwałą Rady Wydziału i 19 lutego 1948 r. skierował do dziekana korespondencję, w której wniósł o wskazanie zapisu prawnego, na podstawie którego bez jego zgody został mu udzielony urlop na kolejny trymestr⁶⁴. Wydaje się, iż w tej sprawie Reiss interweniował również u rektora, czego efektem było najprawdopodobniej zawieszenie punktu II Uchwały Rady Wydziału w przedmiocie udzielenia urlopu Reissowi⁶⁵.

Witold Reiss jako członek Polskiej Partii Robotniczej⁶⁶ podjął również próby wpłynięcia na decyzje Rady Wydziału i Władz Uniwersytetu poprzez Komitet Centralny PPR. 2 czerwca 1948 r. wystosował do KC PPR list, w którym wskazał, iż nieprzychylnie mu środowiska „opozycyjne” na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika zorganizowały

w pracy zawodowej i wydawniczej, stąd też były mi znane myśli i projekty mego Kolegi, który pewne problemy przed wydaniem Swej książki ze mną omawiał [...]”. Por.: Archiwum Akt Nowych w Warszawie (dalej: AAN), Zespół nr 1400, Polska Partia Robotnicza, Komitet Centralny w Warszawie 1944–1948, *Pismo W. Reissa do redakcji „Państwa i Prawa” z dnia 10 lutego 1948 r.*, sygn. 295/XVII-60. Autor wyraża swoje szczególne podziękowania prof. Markowi Wrońskiemu za zwrócenie mu uwagi na znajdujące się w Archiwum Akt Nowych w Warszawie dokumenty.

⁶³ AUMK, Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego z lat 1945–1953, *Wyciąg z protokołu posiedzenia Rady Wydziału Prawno-Ekonomicznego z dnia 15 lutego 1948 r.*, t. nr PE-147, k. 4. Potwierdza to również M. Wroński, op.cit., s. 176.

⁶⁴ AUMK, Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego z lat 1945–1953, *Pismo Witolda Reissa do Dziekana Wydziału Prawno-Ekonomicznego z dnia 19 lutego 1948 r.*, t. nr PE-147, k. 5. Potwierdza to również M. Wroński, op.cit., s. 177.

⁶⁵ W aktach znajduje się list dziekana Wydziału Prawno-Ekonomicznego do rektora UMK, w którym to dziekan wyraża zaniepokojenie i prosi o wskazanie podstawy prawnej decyzji rektora, zawieszającej II ustęp Uchwały Rady Wydziału w sprawie urlopu Witolda Reissa. Por.: AUMK, Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego z lat 1945–1953, *Pismo Dziekana Wydziału Prawno-Ekonomicznego do Rektora z dnia 20 lutego 1948 r.*, t. nr PE-147, k. 6.

⁶⁶ Reiss był pierwszym „profesorem” na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, który zapisał się do PPR. Por.: AAN, Zespół nr 1400, Polska Partia Robotnicza, Komitet Centralny w Warszawie 1944–1948, *List Witolda Reissa*

„nieubłaganą nagonkę” na jego osobę, a cała sytuacja związana jest z jego wystąpieniem na zjeździe naukowców PPR i PPS w listopadzie 1947 r., kiedy zdecydował się „wystąpić zdecydowanie publicznie przeciw działalności profesorów z opozycji”⁶⁷. Reiss prosił KC PPR o wzięcie go w obronę⁶⁸. Najpewniej KC PPR nie przyniosło to pożądanego skutku, gdyż Reiss nie powrócił w pełni do życia akademickiego, jak również nie kontynuował wykładów ani ćwiczeń na Wydziale Prawno-Ekonomicznym.

W spisie obsad Katedr Wydziału Prawno-Ekonomicznego W. Reiss nie widniał jako wykładowca od co najmniej listopada 1947 r. Prawdopodobnie na przełomie marca i kwietnia 1948 r. dziekan Wydziału Prawno-Ekonomicznego w Toruniu zwrócił się o obsadę Katedry Administracji i Prawa Administracyjnego do dr. Wacława Brzezińskiego⁶⁹, który Katedrę Administracji i Prawa Administra-

z dnia 2 czerwca 1948 r. adresowany do KC PPR, sygn. 295/XVII-60. Na to źródło powołuje się M. Wroński, op.cit., s. 180–181.

⁶⁷ AAN, Zespół nr 1400, Polska Partia Robotnicza, Komitet Centralny w Warszawie 1944–1948, *List Witolda Reissa z dnia 2 czerwca 1948 r. adresowany do KC PPR, sygn. 295/XVII-60. Na to źródło powołuje się M. Wroński, op.cit., s. 180–181.*

⁶⁸ Reiss w liście skierowanym do KC PPR przedstawiał trwającą od kilku miesięcy sytuację jako nagonkę środowisk „opozycyjnych” działających na toruńskim uniwersytecie w akcie zemsty za jego działalność partyjną na Wydziale Prawno-Ekonomicznym. W liście czytamy: „Silne na Uniwersytecie koła opozycyjne nie mogą mi wybaczyć, że 1) byłem pierwszym na U.M.K. w Toruniu profesorem, który zapisał się do P.P.R. 2) przyjmowałem udział w organizacji naszego Koła P.P.R. na U.M.K 3) przeprowadziłem skutecznie akcję demokratyzacji na odcinku przyjęcia na I. rok studiów na rok akademicki 1947/48 po myśli dyrektyw Min. Ośw. I Partii, będąc Jej głównym delegatem do tych spraw (tę sprawę zna bliżej m.i.tow.dyr. Stan. Trojanowski) 4) miałem nieostrożność na listopadowym 1947 r. zjeździe naukowców P.P.R. i P.P.S. wystąpić zdecydowanie publicznie przeciw działalności profesorów z opozycji 5) w jakiś tajemniczy dla mnie sposób dowiedzieli się ci profesorowie o opiniach politycznych, które miałem o nich udzielać Min. Ośw.[...]”. Por.: AAN, Zespół nr 1400, Polska Partia Robotnicza, Komitet Centralny w Warszawie 1944–1948, *List Witolda Reissa z dnia 2 czerwca 1948 r. adresowany do KC PPR, sygn. 295/XVII-60. Na ten dokument powołuje się również M. Wroński, op.cit., s. 179–180.*

⁶⁹ AUMK, Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego z lat 1945–1953, *Opowiedź dr Wacława Brzezińskiego na pismo Dziekana Wydziału Prawno Ekonomicznego z dnia 10 maja 1948 r., t. nr PE-142, k. 142.*

cyjnego objął w sierpniu 1948 r.⁷⁰ Od października 1948 r. Reiss nie uczestniczył już w posiedzeniach Rady Wydziału.

Dalszych losów Reissa próżno szukać w aktach Wydziału Prawno-Ekonomicznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Profesor John Connelly z Uniwersytetu Kalifornijskiego w Berkeley w swojej książce pt. *Captive University. The Sovietization of East German, Czech, and Polish Higher Education, 1945–1956*⁷¹ wskazał, iż Witold Reiss prowadził działalność na Uniwersytecie Lubelskim jako główny działacz komunistyczny⁷². Według prof. Stanisława Salmonowicza został „personalnym w Młynie” na Pomorzu⁷³, jednak przeczą temu zbiory archiwalne. Zgodnie z dokumentacją Miejskiej Rady Narodowej w Toruniu Reiss po opuszczeniu murów Wydziału Prawno-Ekonomicznego został dyrektorem Liceum Administracyjnego w Toruniu, którym pozostał co najmniej do III kwartału 1949 r.⁷⁴ Od 25 czerwca 1947 r. był też członkiem Miejskiej Rady Narodowej i Zarządu Miejskiego w Toruniu⁷⁵, gdzie zasiadał w 3 komisjach: Komisji Kontroli Społecz-

⁷⁰ AUMK, Akta Wydziału Prawno-Ekonomicznego z lat 1945–1953, *Pismo Rektora UMK do Ministra Oświaty z dnia 10 sierpnia 1948 r. nr. 1251 ex 47/48*, t. nr PE-142, k. 151.

⁷¹ J. Connelly, *Captive University: The Sovietization of East German, Czech, and Polish Higher Education, 1945–1956*, November 2000, https://books.google.pl/books?id=MUnYBAAAQBAJ&pg=PT264&lpg=PT264&dq=Witold+Reiss&source=bl&ots=_MCGwAniW_&sig=dtEzC62a8y4sZVahrKkfMO2E8dU&hl=pl&sa=X&ved=0CEYQ6AEwCGoVChMIio2Bj5TYyAIV5nxyCh2o-g-b#v=onepage&q=Witold%20Reiss&f=false (dostęp: 26 października 2015 r.).

⁷² Profesor John Connelly podczas naszej korespondencji jako źródło tej informacji wskazał notatkę znajdującą się w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. AAN, KC PPR 295/VII/60, k. 216 Autor wyraża swoje podziękowania za wskazanie adresu mailowego do prof. Johna Connelly'ego prof. M. Wrońskiemu.

⁷³ Korespondencja mailowa z prof. M. Wrońskim (w posiadaniu autora). Również na to źródło powołuje się M. Wroński, op.cit., s. 181.

⁷⁴ Archiwum Państwowe w Toruniu, Miejska Rada Narodowa i Zarząd Miejski w Toruniu (dalej: MRN i ZM w Toruniu), Wykazy imienne członków MRN w Toruniu w latach 1945–1950, zespół 399 (Miejska Rada Narodowa i Zarząd Miejski w Toruniu), sygn. teczeki 5 (dawniej: Prez. II-2/4), k. 1.

⁷⁵ AP w Toruniu, MRN i ZM w Toruniu, Skład osobowy Miejskiej Rady Narodowej w Toruniu 1945–1950, zespół 399 (Miejska Rada Narodowa i Zarząd Miejski w Toruniu), sygn. 4 (dawna: Prez. II-1/1), k. 99.

nej⁷⁶, Komisji Oświaty⁷⁷ i Komisji Administracyjnej⁷⁸. Członkowie komisji charakteryzowali Reissa jako pożytecznego, obowiązkowego i bardzo aktywnego w wykonywaniu kontroli społecznych⁷⁹ oraz jako znawcę zagadnień kultury i oświaty⁸⁰. Jego małżonka Jadwiga pracowała w charakterze nauczycielki śpiewu w Państwowej Średniej Szkole Muzycznej w Toruniu przy ulicy Mickiewicza 28⁸¹.

Po opuszczeniu Torunia, najpewniej z początkiem 1950 r.⁸², Reiss osiadł w Warszawie, gdzie otrzymał mieszkanie na Nowolipkach⁸³ i tam też w 1972 r. zmarł⁸⁴ na odmę płucną⁸⁵. Jego syn Adam pozostał w Toruniu do ukończenia studiów prawniczych w sierpniu

⁷⁶ AP w Toruniu, MRN i ZM w Toruniu, Protokoły posiedzeń i sprawozdania z działalności Komisji Kontroli Społecznej [1946–1949], zespół 399 (Miejska Rada Narodowa i Zarząd Miejski w Toruniu), sygn. teczek 79 (dawna: Kom. Ia-3), k. 127.

⁷⁷ AP w Toruniu, MRN i ZM w Toruniu, Komisja Oświatowa MRN [Protokoły posiedzeń, sprawozdania z działalności] [1945–1950], zespół 399 (Miejska Rada Narodowa i Zarząd Miejski w Toruniu), sygn. teczek 96 (dawna: Kom. II-2/3), k. 39.

⁷⁸ AP w Toruniu, MRN i ZM w Toruniu, Komisja Administracyjna [Skład osobowy, protokoły posiedzeń] [1945–1950], zespół 399 (Miejska Rada Narodowa i Zarząd Miejski w Toruniu), sygn. teczek 99 (dawna: Kom. III-2), k. 61.

⁷⁹ AP w Toruniu, MRN i ZM w Toruniu, Wykazy imienne członków MRN w Toruniu w latach 1945–1950, zespół 399 (Miejska Rada Narodowa i Zarząd Miejski w Toruniu), sygn. teczek 5 (dawniej: Prez. II-2/4), k. 9, 13 i 32.

⁸⁰ AP w Toruniu, MRN i ZM w Toruniu, Wykazy imienne członków MRN w Toruniu w latach 1945–1950, zespół 399 (Miejska Rada Narodowa i Zarząd Miejski w Toruniu), sygn. teczek 5 (dawniej: Prez. II-2/4), k. 13.

⁸¹ AP w Toruniu, Ruch Muzyczny w Toruniu 1948–1949, zespół 399 (Miejska Rada Narodowa i Zarząd Miejski w Toruniu), sygn. teczek 651, k. 21.

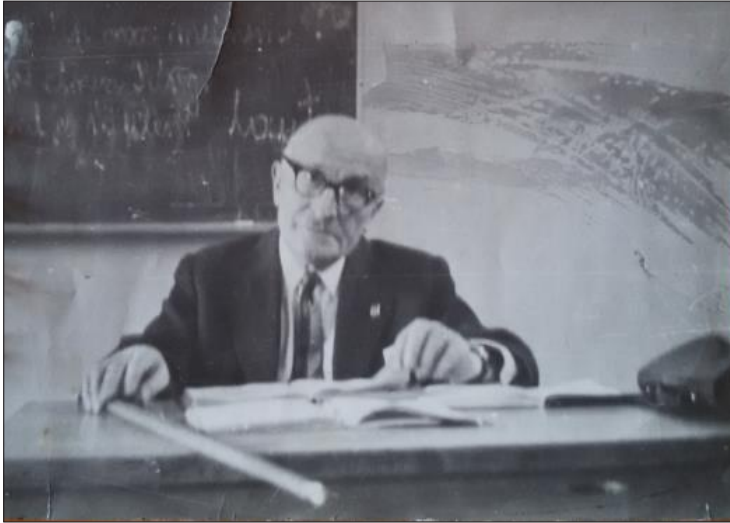
⁸² AP w Toruniu, MRN i ZM w Toruniu, Protokoły posiedzeń i sprawozdania z działalności Komisji Kontroli Społecznej [1946–1949], zespół 399 (Miejska Rada Narodowa i Zarząd Miejski w Toruniu), sygn. teczek 79 (dawna: Kom. Ia-3), k. 181.

⁸³ Celina Reiss-Litke, wywiad przeprowadzono w dniu 30 kwietnia 2016 r. w Płocku.

⁸⁴ Nagrobek Witolda Reissa, Cmentarz Ewangelicko-Augsburski przy ulicy Młynarskiej w Warszawie, aektor al. 13, nr rzędu 1, nr grobu 13. Źródło: <http://www.polskie-cmentarze.com/wawamlynarska/grobonet/start.php?id=detale-&idg=8869&inni=0&cinki=2> (dostęp: 26 października 2015 r.).

⁸⁵ Celina Reiss-Litke.

1951 r.⁸⁶ Witold Reiss pod koniec życia, już będąc na emeryturze, pracował jako nauczyciel języka niemieckiego w jednym z warszawskich techników⁸⁷.

Fot. 4. Witold Reiss

Pochowany został na Cmentarzu Ewangelicko-Augsburskim przy ulicy Młynarskiej w Warszawie razem z synem Adamem i żoną Jadwigą.

Bez wątpienia postać Witolda Reissa jest trudna w ocenie. Z jednej strony dał się poznać jako świetny organizator, z drugiej zaś jako wątpiwej reputacji naukowiec. Sprawa jego działalności na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Mikołajaja Kopernika w Toruniu zaginęła w mrokach dziejów. Jego pojawienie się na uniwersytecie, jak i jego zniknięcie z korytarzy Wydziału Prawno-Ekonomicznego okrywa swego rodzaju tajemnica.

⁸⁶ Ibidem.

⁸⁷ Ibidem.

STRESZCZENIE

Witold Reiss – pierwszy dziekan Wydziału Prawno-Ekonomicznego UMK w Toruniu – w świetle akt archiwalnych i przekazów rodzinnych

W tym roku Wydział Prawa i Administracji a wcześniej Wydział Prawno-Ekonomiczny Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu obchodzi swoje 70-lecie. Przez dekady kształcił on rzesze młodych prawników, którzy kreowali prawniczą rzeczywistość i wywarli swój wielki wpływ na kształtowanie polskiej myśli prawniczej. Jednym z twórców i pełniącym obowiązki Dziekana, a następnie Prodziekana Wydziału Prawno-Ekonomicznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w latach 1945–1946 był magister Witold Reiss. Postać trudna w ocenie będąca jednocześnie świetnym organizatorem i wątpliwej reputacji nauczycielem akademickim. Wspólnie z JM Rektorem, profesorem Ludwikiem Kolankowskim przedsięwzięł działania, które zaowocowały stworzeniem jednego z najlepszych Wydziałów Prawa w powojennej Polsce. Celem niniejszego artykułu jest przybliżenie szerszemu gronu odbiorców sylwetki magistra Witolda Reissa.

Słowa kluczowe: Witold Reiss; UMK; Wydział Prawno-Ekonomiczny

SUMMARY

Witold Reiss in the light of the acts from the archives of the Faculty of Law and Economics at Nicolaus Copernicus University in Torun and family accounts

This year, the Faculty of Law and Administration, previously the Faculty of Law and Economics of Nicolaus Copernicus University in Torun is celebrating its 70th anniversary. For decades, it has been educating masses of young lawyers who have been creating legal reality and exerting a great influence on the Polish legal thought. One of the founders and the acting Dean, then the Associate Dean of the Faculty of Law and Economics at Nicolaus Copernicus University in 1945–1946, was Witold Reiss, M.A. Being a great organizer on one hand, and an academic teacher of ill repute on the other he is a very difficult character to assess. However, together with the Chancellor, Professor Ludwik Kolankowski, he undertook to cre-

ate one of the best Faculties of Law in the post-war Poland. The focus of this article is to bring the history of Witold Reiss's life to wider public.

Keywords: Reiss; UMK; Faculty of Law and Economics

BIBLIOGRAFIA

- Litwin J., *O dobre obyczaje w nauce czyli recenzja z książki Witolda Reissa – postępowanie karno-administracyjne i dyscyplinarne*, „Państwo i Prawo” 1947, z. 12.
- Namysłowski W., *Wydział Prawa, w: Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu 1945–1955*, red. Rajmund Galon, W. Hejnosz, S. Jaśkowski, B. Nardolski, S. Narębski, J. Pruffer, H. Szarski, L. Żytkowicz, Warszawa 1957.
- Powstanie i pierwsze dziesięć lat UMK 1945–1956. Wybór źródeł*, pod red. A. Tomczak, Wyd. UMK w Toruniu, Toruń 1995.
- Sypek S., *Jadwiga Krużanka-Reissowa*, „Ruch Muzyczny” 1966, nr 18, s. 17 [artykuł w zbiorach prywatnych Celiney Reiss-Litke].
- Wroński M., *Historia pewnej plagiatowej „transplantacji”*, w: *Wolność, herbata i książki. Książka jubileuszowa w 70 rocznicę urodzin prof. Piotra Hübnera*, pod red. Włodzimierza Winclawskiego i Dominika Antonowicza, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2015.